

De dood: scheiding van lichaam en ziel

Als predikant sta je nogal eens aan een graf. ik lees dan altijd Jezus' woorden uit Johannes 11: 'Ik ben de opstanding en het leven, wie in Mij gelooft, zal leven, ook al is hij (of zij) gestorven.' Maar je hebt altijd het gevoel dat het een beetje wringt. Want aan de ene kant spreek je over de gestorvene als degene die wacht op de wederkomst, op het moment dat de doden zullen opstaan. En aan de andere kant spreek je uit dat de overledene nu bij God is, in het licht, als je mag weten dat de overledene ook door het geloof in Jezus verbonden was met God. Maar de vraag blijft dan toch een beetje hangen: waar is de overledene nu eigenlijk? In het graf? Of in de hemel? Of allebei, maar hoe zit dat dan? Het thema van deze dienst heb ik ontleend aan dit boek, uit 1969: *Waar zijn onze doden?* van professor G. C. van Niftrik. Het is niet echt een makkelijk boek. Maar het heeft me wel een paar mooie inzichten aangereikt. En hoe dan ook: als we het hebben over deze vragen, moeten we ons altijd realiseren: wij zijn maar mensen, en we hebben maar een heel beperkt zicht op de eeuwige dingen. Maar toch: gegeven die beperkingen kun je wel een paar bijbelse lijnen ontdekken. Om te beginnen ga ik weer terug naar die vragen bij het graf: 'Waar is de overledene nu? Gaan we hem of haar begraven? Of is hij of zij bij God in de hemel?' Alleen al het feit dat we met deze vraag worstelen, geeft aan dat de dood een vijand is, dat de dood iets vreselijks is, iets wat niet hoort bij Gods oorspronkelijke bedoeling. Want wat gebeurt er bij de dood? Bij de dood vindt een scheiding plaats tussen lichaam en ziel. Die scheiding wordt door de Here Jezus benoemd in Mattheüs 10: 28. Daar gaat het over de gevaren die je kunt meemaken als christen. Mensen kunnen je vanwege je geloof vervolgen. En dan zegt Jezus: 'En wees niet bevreesd voor hen die het lichaam doden en de ziel niet kunnen doden, maar wees veeleer bevreesd voor Hem Die zowel ziel als lichaam te gronde kan richten in de hel.' Oftewel: mensen kunnen wel je lichaam doden, maar je ziel blijft leven. Dus die twee raken dan van elkaar gescheiden. Dat is wat wij omschrijven met het begrip 'sterven': je lichaam gaat de dood in, je ziel blijft leven. Paulus schrijft daarover in 2 Korinthe 4: 16: 'Daarom verliezen wij de moed niet; integendeel, ook al vergaat onze uiterlijke mens (ons lichaam), toch wordt de innerlijke mens (de ziel) van dag tot dag vernieuwd.' Dus lichaam en ziel lopen uit elkaar en worden bij de dood van elkaar gescheiden. Laten we even een stapje verder gaan: de dood is in de wereld gekomen als gevolg van de zonde. God zei tegen Adam en Eva: 'Van alle bomen in het paradijs mogen jullie vrij eten, maar van de boom van de kennis van goed en kwaad, daarvan mogen jullie niet eten, want' staat er dan in Genesis 2: 17, 'op de dag dat u daarvan eet, zult u zeker sterven.' Uiteindelijk gaf God nog uitstel. Want Adam en Eva aten wél van die boom. En toch stierven ze niet op diezelfde dag. Maar op diezelfde dag kwam wel de sterfelijkheid in hun bestaan binnen. Door de zondeval ontstond er een breuk tussen hemel en aarde. Vóór de zondeval woonden de mensen in het paradijs, waar God wandelde door de avondkoelte. Hemel en aarde waren één. Maar na de zondeval mochten de mensen niet meer eten van de boom des levens. Ze moesten weg uit het paradijs. Hemel en aarde dreven uit elkaar... een intens trieste scheiding. En onderdeel van die scheiding is ook de dood: als lichaam en ziel gescheiden worden. Die twee horen bij elkaar, die scheiding zou er niet mogen zijn. Maar hij is er wel... de dood is de straf op de zonde. En daarom sta ik daar, bij dat graf, in verlegenheid. Waar is de overledene nu, in het graf of in de hemel? Dat zijn twee antwoorden op die ene vraag: 'Waar zijn onze doden?' En ik ga allebei die antwoorden langs.

1. Waar zijn onze doden? In het graf

Eerst dat eerste antwoord: de doden zijn in het graf. Is het je weleens opgevallen hoe belangrijk het lichaam is in de Bijbel? Ook het lichaam van een overledene? Denk bijvoorbeeld aan Jozef. Jozef was onderkoning in Egypte, maar hij gaf opdracht aan zijn familie, de Israëlieten: 'Als jullie ooit, op een dag, wegtrekken uit Egypte, naar het Beloofde Land, dan wil ik dat jullie

mijn gebeente meenemen en het dáár begraven.' Dat was héél belangrijk voor hem (zie Genesis 50: 24-25)! Of denk aan de gebeurtenis waarover we vorige week lasen in 2 Koningen 13: 20-21: toen er een begrafenis aan de gang was en er opeens een inval was van een bende uit Moab, werd de overledene snel, snel in het graf van de profeet Elisa gegooid. Maar toen de dode man het gebeente van Elisa aanraakte, werd hij levend, 'en hij rees op zijn voeten', staat er dan. Dat gebeente van Elisa werd dus door God gebruikt, het was belangrijk voor Hem. Omgekeerd krijgt de goddeloze koningin Izebel een vreselijke straf van God: haar lichaam wordt niet begraven, maar opgegeten door de honden (2 Koningen 9: 37). En het meest belangrijk: hoe werd er omgegaan met het lichaam van Jezus na Zijn dood? Het werd met de meeste eerbied

begraven in een nieuw graf. In de Bijbel horen lichaam en ziel helemaal bij elkaar. Je bent als mens één. Lichaam en ziel worden wel gescheiden als je sterft, maar juist dat laat zien hoe érg de dood is, want je bent een éénheid. Kijk, in de oosterse religies, het hindoeïsme en het boeddhisme, gaat de ziel van het éne lichaam naar het andere lichaam, dat is het geloof in reïncarnatie. Als de ziel het éne lichaam verlaat, gaat de ziel naar een volgend lichaam. Dat oude lichaam kan dan rustig verbrand worden. Het is niks meer waard. Crematie past dus goed bij hindoeïsme en boeddhisme. Maar in de Bijbel wordt nergens crematie toegejuicht. Want ook het dode lichaam is nog steeds van grote waarde. Waarom? Omdat dat dode lichaam in het graf wacht op de opstanding van de doden. En als het om die opstanding gaat, dan moeten we altijd kijken naar Jezus Zelf. Hij is de Eersteling, zegt Paulus in 1 Korinthe 15. Hij schrijft in vers 22 en 23: 'Want zoals allen in Adam sterven, zo zullen ook in Christus allen levend gemaakt worden. Ieder echter in zijn eigen orde: Christus als Eersteling, daarna wie van Christus zijn, bij Zijn komst.' Christus dus als de Eerste. Maar hoe is het bij Christus gegaan? Het graf was leeg! Hij is lichamelijk opgestaan. Het is níét zo, dat Zijn aardse lichaam ergens begraven is en daar nog steeds ligt, en dat Hij met een nieuw, hemels lichaam is opgestaan. Nee, het is hetzelfde lichaam. Hij zei: 'Kijk maar naar de littekens in Mijn handen.' Alleen is dat lichaam wel veranderd. Na Zijn opstanding had de Here Jezus een verheerlijkt lichaam: niet meer sterfelijk, niet meer vatbaar voor ziekte of pijn, en Hij kon opeens ergens zijn en weer verdwijnen. Jezus heeft de dood overwonnen, dat wil zeggen: de scheiding tussen lichaam en ziel heeft Hij opgeheven! Dat is het grote wonder van Pasen! Hij heeft de mens hersteld in Zijn menselijke integriteit, de mens is weer één: ziel en lichaam, allebei bestemd voor de eeuwigheid. Alleen: om dat nieuwe, verheerlijkte lichaam te krijgen, moet ons oude lichaam veranderd worden. Dat kan alleen als wij met Christus één worden, door het geloof, en als dan ons oude lichaam sterft, en door Jezus Christus weer opgewekt wordt. Hij doet dat als Hij terugkomt op aarde. Dat hebben we net gelezen, 1 Thessalonicenzen 4. Vers 16 en 17: 'Want de Here Zelf zal met een geroep, met de stem van een aartsengel en met een bazuin van God neerdalen uit de hemel. En de doden die in Christus zijn, zullen eerst opstaan. Daarna zullen wij, de levenden die overgebleven zijn, samen met hen opgenomen worden in de wolken, naar een ontmoeting met de Here in de lucht. En zo zullen wij altijd bij de Here zijn.' Beter vertaald: 'We zullen opgenomen worden in de wolken, de Here tegemoet in de lucht'.

Als Jezus terugkomt, dan zullen de doden opstaan, en samen met hen zullen wij Jezus tegemoet gaan in de lucht, zoals in de tijd van de Bijbel mensen de bruidegom blij tegemoet gingen, om Hem vervolgens dan feestelijk binnen te halen op deze aarde. In 1 Korinthe 15 schrijft Paulus dan over die verandering van ons lichaam. Hij zegt in vers 51 en verder: 'Zie, ik vertel u een geheimenis: Wij zullen wel niet allen ontslapen, maar wij zullen allen veranderd worden, in een ondeelbaar ogenblik, in een oogwenk, bij de laatste bazuin. Immers, de bazuin zal klinken en de doden zullen als onvergankelijke mensen opgewekt worden, en ook wij zullen veranderd worden. Want dit vergankelijke moet zich met onvergankelijkheid bekleden en dit sterfelijke moet zich

met onsterfelijkheid bekleden.' Dus de doden zullen opstaan in onsterfelijkheid. En als wij nog leven op het moment dat Jezus terugkomt, dan zullen wij in een oogwenk veranderd worden. God verandert dan ons sterfelijke lichaam in een onsterfelijk lichaam. Kortom, je zou inderdaad kunnen zeggen: 'Waar zijn onze doden? In het graf, wachtend op de opstanding.' Bij dat antwoord nog twee opmerkingen. Ten eerste dit. Dat lichaam en ziel in de Bijbel en in het christelijk geloof zo met elkaar verweven zijn, dat strookt helemaal met onze ervaring en ook met de wetenschap. Je lichaam heeft invloed op je ziel en je ziel op je lichaam. Denk maar even aan de psychiatrie. Als jij heel depressief bent, dan kan je arts zeggen: 'Je mist een bepaald stofje. Dus je krijgt medicijnen, en je zult zien dat het dan beter gaat.' Lichaam en ziel zijn een eenheid. En tweede opmerking: misschien denk je wel: 'Ja, opstanding van het lichaam, dat is wel een mooie gedachte, maar van de meeste mensen is toch niets meer over? Van veel mensen zijn zelfs de beenderen helemaal verteerd en weg. Anderen zijn omgekomen in een brand en totaal verteerd. Hoe moet dat dan?' Gelukkig mogen we weten dat dit voor God geen enkel probleem is. God kent ons al van eeuwigheid af, Hij heeft ons DNA gemaakt, Hij kan ons lichaam gelukkig zo weer opnieuw scheppen. En dat zal Hij ook doen, God zij dank! Maar als dát zo is, als God ons lichaam zo weer opnieuw kan maken, dan kun je óók de vraag stellen of er dan zoveel bezwaar is tegen crematie. God is toch niet afhankelijk van een paar botjes die misschien nog over zijn als Jezus terugkomt? Nee, dat klopt, en inderdaad zijn er christenen die daarom kiezen voor crematie, soms ook om heel verdrietige redenen: dat er niemand is die ooit nog naar hun graf zal omkijken. Maar als je eerlijk naar de Bijbel kijkt, dan zie je dat diepe respect voor het dode lichaam, en ook de bóódschap die er uitgaat van het begraven: hier wacht iemand op de opstanding.

2. Waar zijn onze doden? In de hemel

Waar zijn onze doden? In het graf, ja zeker. Maar er is nog een tweede antwoord: in de hemel. Want hoe zit dat dan tussen het moment waarop wij sterven en het moment waarop Jezus terugkomt? Zijn we in die tussentijd dan ook met onze ziel in het graf? Of misschien in een soort dodenrijk? Zitten we dan in een soort wachtkamer? Of doolt onze ziel over de aarde? God zij dank! Dat gelukkig allemaal niet! Nee, de Bijbel is héél helder: wie gelooft in Jezus Christus zal na de dood metéén bij Hem zijn! Denk aan Filippienzen 1: 23, we lazen het aan het begin van de dienst: 'Ik heb de begeerte om heen te gaan (ik verláng ernaar om heen te gaan) en bij Christus te zijn, want dat is verreweg het beste!' 'Heengaan' en 'bij Christus zijn', dat hoort voor Paulus helemaal bij elkaar. Denk ook aan de misdadiger die naast Jezus aan het kruis hing en die tot inkeer kwam en zei: 'Heer, denk aan mij, als U in Uw Koninkrijk gekomen bent.' Wat was Jezus' antwoord, Lukas 23: 43? 'Voorwaar, zeg Ik u, heden zult u met Mij in het paradijs zijn.' Heden, vandaag! Geen grijze wachtkamer, en ook geen vagevuur, geen plek van loutering. Nee, vandaag nog het paradijs! De Heidelbergse Catechismus omschrijft het als volgt in vraag en antwoord 57: 'Welke troost geeft u de opstanding van het vlees? Dat niet alleen mijn ziel na dit leven *terstond* (meteen!) tot haar Hoofd Christus opgenomen zal worden, maar dat ook dit mijn vlees, door de kracht van Christus opgewekt, weer met mijn ziel verenigd en aan het verheerlijkt lichaam van Christus gelijkvormig zal worden.' Oftewel: wanneer je sterft gaat je ziel naar de hemel, en je lichaam rust in de aarde. Maar als Jezus terugkomt, dan maakt Hij je weer tot een eenheid: je ziel wordt dan één met je verheerlijkte, je onsterfelijke lichaam. Professor Van Niftrik benadrukt in zijn boek dat die tussenliggende periode, tussen je sterven en de terugkomst van Jezus, dat dat niet een soort luilekkerland is. Dat hoor je weleens bij een begrafenis: 'Pa zit nou een biertje te drinken met zijn overleden broer.' Nee, de kerk in de hemel, de triomferende kerk, is verbonden met de kerk op aarde, de strijdende kerk. Als kinderen van God eren we sámen Jezus, door de lofprijzing, de aanbidding. En sámen smachten we naar de dag van de opstanding. In Openbaring 6: 9 gaat het over de 'zielen onder het altaar', over mensen die als martelaar voor hun geloof in Jezus gestorven zijn. En dan staat er dit, vers 10 en 11: 'En zij riepen met luide stem: Tot hoelang, heilige en waarachtige Heerser, oordeelt en wreekt U ons bloed

niet aan hen die op de aarde wonen? En aan ieder van hen werd een lang wit gewaad gegeven. En tegen hen werd gezegd dat zij nog een korte tijd moesten rusten, totdat ook het aantal van hun mededienstknachten en hun broeders, die evenals zij gedood zouden worden, volledig zou zijn geworden.' Dus daar in de hemel is het één groot gebed! En alles is gericht op Jezus Christus. Als je hier op aarde niets wilt weten van Jezus Christus, als je Hem bewust afwijst, dan pás je daar dus ook helemaal niet, in de hemel, dan kún je daar niet zijn en dan wil je daar ook niet zijn. Tegelijkertijd is de diep ingrijpende consequentie, dat je dan voor altijd buiten de aanwezigheid van God zult leven, Jezus noemt dat de 'buitenste duisternis', waar wordt gehuild en waar mensen tandenknarsen van spijt (Mattheüs 22: 13). Juist daarom is het zo éssentieel dat je nú Jezus gaat eren, gaat aanbidden, dat je je leven aan Hem overgeeft. En juist daarom is het óók zo éssentieel dat je het Evangelie doorgeeft, dat je het deelt, want er hangt zóveel vanaf! Waar zijn onze doden? In het graf, ja, zeker. In de hemel, daar mogen we op vertrouwen voor ieder die geleefd heeft met Christus. Maar als dat niet zo was, bij onze geliefden, of als we dat niet zeker weten? Wat dan? Wat ons dan te doen staat, is het overgeven aan God. Als Jezus terugkomt, en de doden opstaan, als ziel en lichaam verenigd worden, dan zal Jezus Christus het laatste oordeel uitspreken. En als er nu Eén is die rechtvaardig is en die genadig is, dan is Hij het wel. Waar zijn onze doden? In de hemel. Nog één opmerking bij dit tweede antwoord. Als je sterft, ben je 'uit de tijd', zo wordt dat wel gezegd. God is niet gebonden aan de tijd, zoals wij dat zijn. En als je sterft, kom je ook los van de tijd. Om die reden is er ook nog een andere visie op die tussenliggende periode, tussen ons overlijden hier en de opstanding bij de wederkomst van Jezus. Omdat je 'uit de tijd' bent, zou het ook zo kunnen zijn, dat je ná je dood meteen de opstanding meemaakt. Je slaat dan als het ware die tijd over. De vraag is dan wel wat je doet met die tekst uit Openbaring over de zielen onder het altaar. Die tekst moet je dan puur symbolisch opvatten, maar Openbaring is ook een symbolisch boek.

Het einddoel: Thuiskomen bij God

Hoe het precies zal zijn, weten we niet. Maar we weten wel wat anders: aan het eind, als Jezus teruggekomen is, dan zal de scheiding tussen hemel en aarde wegvallen. Openbaring 21: God schept een nieuwe hemel en een nieuwe aarde, en het nieuwe Jeruzalem daalt neer vanuit de hemel op aarde. God zal wonen bij de mensen. En in die heerlijke toekomst zijn ook in ons bestaan ziel en lichaam voor altijd één. Eén en onsterfelijk. Wat heerlijk zal dat zijn, dat is echt: Thuiskomen bij God.

Ik las in een boekje van André Troost (*Dichterbij de overzij*) een verhaal over een oude man. Hij was een eindje gaan wandelen in het park, maar hij was ziek. Hij struikelde, krabbelde weer overeind, liep nog een eindje. Maar toen ging het echt niet meer. Een oude vrouw passeerde. De man vroeg om hulp, maar ze kon niet. Ze had geen kracht genoeg. En toen was er een jongen. Hij zat te vissen bij de vijver. Hij had de man zien struikelen. Hoorde hem praten met de oude vrouw. "Zal ik u even thuisbrengen, meneer?" Hij knikte, een beetje verbaasd. "Ja graag, als je wilt," zei hij. "Ja meneer, dat wil ik best. Ik moet wel aan mijn hengel denken, maar als u 'm nou vasthoudt, dan lukt het wel." André Troost schrijft: 'Soms zijn er van die zinnnetjes die niet meer uit je gedachten willen. "Zal ik u even thuisbrengen, meneer?" Thuisbrengen. Misschien is dat wel het allermooiste woord voor wat Jezus ons heeft gevraagd. Hij wil dat wij elkaar opvangen en dragen. Hij wil dat wij elkaar thuisbrengen. Totdat de engelen het van ons overnemen.' Dat is het. We mogen elkaar Thuisbrengen. Tot de engelen het van ons overnemen.

Ik eindig met een gedichtje van Heinrich von Laufenberg (1390-1458), vertaald door Jan Willem Schulte Nordholt. Het ontroerde mij. *Ik zou zo graag naar huis toe gaan, / de troost der wereld laten staan. / Met thuis bedoel ik 't hemelrijk, / waar 'k eeuwig naar mijn Vader kijk. / Ik zie als ik naar huis toe kom / de witte engelen rondom. / De wereld immers is te klein / voor wie alleen maar thuis wil zijn. / Want thuis is leven zonder dood / en vreugde zonder pijn en nood. / Vaarwel, wereld, God sta u bij, / mijn huis is aan de overzij.*

Amen.